

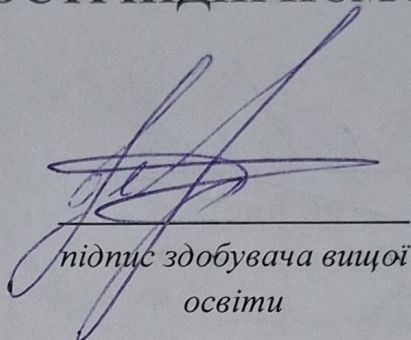
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

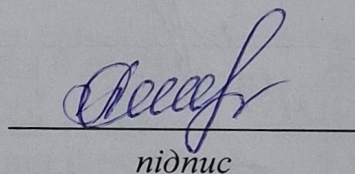
на тему: «ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ
ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА»

Здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня
II курсу, групи ОМА-23-1,
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
освітня програма «Державний аудит;
судово-економічна експертиза у
фінансових розслідуваннях»

підпис здобувача вищої
освіти

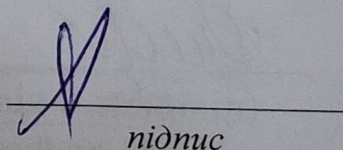
Вербіцький О. В.

Науковий керівник

підпис

Савченко А. М.,
к.е.н., доцент

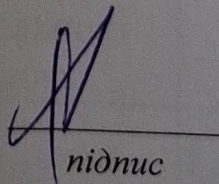
Гарант освітньо-
професійної програми

підпис

Лісовий А.В.,
д.е.н., професор

Допущено до захисту рішенням кафедри
протокол від «28» 01 2025 № 2

Завідувач кафедри

підпис

Лісовий А.В.,
д.е.н., професор

Регистрація №

3

(дата)

28.01.2025

(підпис відповідальної особи)

[Signature]

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

28.01.25р.

(дата)

[Signature]

(підпис)

Результат захисту

90/А/15

(оцінка)

06.02.2025

(дата)

[Signature]

(підпис)

Голова комісії:

[Signature]

(підпис)

Лавренкова І.М.

(ініціали, ПІБ)

Члени комісії:

[Signature]

(підпис)

Лісовий А.В.

(ініціали, ПІБ)

[Signature]

(підпис)

Томасюк О.В.

(ініціали, ПІБ)

[Signature]

(підпис)

Савченко А.М.

(ініціали, ПІБ)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ НАУКОВИМ КЕРІВНИКОМ				
1. Зміст роботи (наукова і практична значимість роботи, її наукова новизна, глибина дослідження, здатність екстраполяції теоретичних висновків до практичних ситуацій, наявність сильних і слабких сторін, логічність та послідовність викладення матеріалу тощо)	від 0 до 30	25		Векс
2. Рівень підготовки здобувача (володіння професійною термінологією, вміння здійснювати аналіз, приймати рішення, вносити пропозиції тощо)	від 0 до 10	10		Векс
3. Ставлення здобувача до виконуваної роботи (дотримання календарного плану, урахування пропозицій зауважень наукового керівника, оформлення роботи тощо)	від 0 до 10	10		Векс
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		Векс
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 15	15		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 30	25		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		Векс

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5	06.02	Лавренко І.М. Векс Лисенко А.В. Векс Панаєв О.В. Векс Савченко А.І. Векс

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	EX	2 (незадовільно)

АНОТАЦІЯ
«ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
ПІДПРИЄМСТВА»

Мета роботи полягає в комплексному дослідженні теоретичних та практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві на прикладі ПАТ «Укрпластик».

Завданнями роботи є провести теоретичний аналіз сучасних підходів до обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості; дослідити організацію обліку дебіторської заборгованості на ПАТ «Укрпластик» та оцінити його ефективність; проаналізувати методика аналізу дебіторської заборгованості, що застосовується на підприємстві; дослідити процедури аудиту дебіторської заборгованості та оцінити їх відповідність чинному законодавству.

Предметом дослідження є послідовність дій та операцій, які здійснюються на підприємстві для обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є система обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, яка використовується на підприємстві.

Базою дослідження виступає ПАТ «Укрпластик».

За результатами дослідження сформульовані рекомендації щодо вдосконалення організації аудиту дебіторської заборгованості, розробки ефективних методик її оцінки та впровадження заходів для мінімізації ризиків непогашення заборгованості.

Одержані результати можуть бути використані для оптимізації процесів аудиту дебіторської заборгованості, підвищення контролю за розрахунками з контрагентами, а також вдосконалення управлінської звітності та прийняття обґрунтованих рішень у фінансовій діяльності підприємств.

Дипломна робота містить 70 сторінок, 11 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 21 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, аудит та аналіз дебіторської заборгованості.

Рік виконання дипломної роботи 2023-2024.

Рік захисту роботи 2025.

ANNOTATION
**“ORGANIZATION AND METHODOLOGY OF AUDITING ACCOUNTS RECEIVABLE
OF AN ENTERPRISE”**

The purpose of this work is to conduct a comprehensive study of the theoretical and practical aspects of accounting, analysis, and auditing of accounts receivable at an enterprise, using the example of PJSC “Ukrplastic.”

The objectives of the study are to conduct a theoretical analysis of modern approaches to accounting, analysis, and auditing of accounts receivable; examine the organization of accounts receivable accounting at PJSC “Ukrplastic” and evaluate its effectiveness; analyze the methodology of accounts receivable analysis used at the enterprise; and investigate the procedures for auditing accounts receivable and assess their compliance with current legislation.

The subject of the study is the sequence of actions and operations performed at the enterprise for accounting, analyzing, and auditing accounts receivable.

The object of the study is the system of accounting, analysis, and auditing of accounts receivable employed at the enterprise.

The research is based on the activities of PJSC “Ukrplastic.”

As a result of the study, recommendations were formulated to improve the organization of auditing accounts receivable, develop effective methods for its evaluation, and implement measures to minimize the risks of non-repayment of debts.

The results obtained can be used to optimize the processes of auditing accounts receivable, enhance control over settlements with counterparties, as well as improve management reporting and make informed decisions in the financial activities of enterprises.

The thesis consists of 70 pages, 11 tables, 6 figures, a list of references with 21 sources, and 2 appendices.

Keywords: accounts receivable, audit and analysis of accounts receivable.

Year of thesis completion: 2023-2024.

Year of thesis defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	7
1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості	7
1.2. Організація та методика здійснення аудиту і аналізу дебіторської заборгованості	13
1.3. Загальна характеристика ПАТ «Укрпластик»	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «УКРПЛАСТИК»	27
2.1. Організаційні аспекти аудиту і контролю дебіторської заборгованості	30
2.2. Методика проведення аудиту дебіторської заборгованості.....	27
2.3. Організація та методика аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві	37
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА	40
3.1. Удосконалення аналізу дебіторської заборгованості підприємства.....	40
3.2. Напрями удосконалення організаційно-методичних засад аудиту дебіторської заборгованості	45
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дебіторська заборгованість є невід'ємною частиною господарської діяльності будь-якого підприємства. Різноманітність умов купівлі-продажу товарів та послуг, а також обмежені фінансові ресурси контрагентів призводять до виникнення дебіторської заборгованості. З огляду на значний вплив цього явища на фінансові результати підприємства, актуальним є постійний аналіз та пошук оптимальних рішень для управління дебіторською заборгованістю.

Незважаючи на різноманітність національних систем бухгалтерського обліку та аудиту, поняття дебіторської заборгованості має універсальний характер. Незалежно від країни, під дебіторською заборгованістю розуміють суму коштів, яку підприємство має отримати від своїх контрагентів за поставлені товари, виконані роботи або надані послуги.

Інформаційна основа роботи. Теоретичною основою дослідження послужили праці вітчизняних вчених, які внесли значний вклад у розробку методології обліку дебіторської заборгованості в міжнародному контексті.

Мета кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві на прикладі ПАТ «Укрпластик». Березянюк Т., Осадчук О., Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г., Жигалкевич Ж.М., Кам'янська О.В., Краєвський В. М., Колісник О. П., Гуріна Н. В., Мамонтова Н. А., Корнійчук Т. С., Савченко А. М., Морозюк А. М.

Завдання кваліфікаційної роботи є:

провести теоретичний аналіз сучасних підходів до обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості;

дослідити організацію обліку дебіторської заборгованості на ПАТ «Укрпластик» та оцінити його ефективність;

проаналізувати методику аналізу дебіторської заборгованості, що застосовується на підприємстві;

дослідити процедури аудиту дебіторської заборгованості та оцінити їх відповідність чинному законодавству.

Об'єктом дослідження є система обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, яка використовується на підприємстві.

Базою дослідження є фінансово-господарська діяльність ПАТ «Укрпластик».

Предметом дослідження є послідовність дій та операцій, які здійснюються на підприємстві для обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості.

Джерелами інформації є дані синтетичного та аналітичного обліку, управлінська, фінансова та статистична звітність ПАТ «Укрпластик».

Структура дипломної роботи. Диплом складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг основної частини – 60 сторінок друкованого тексту, що включає 11 таблиць, 6 рисунків. Список використаних джерел складається з 22 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ І АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

1.1. Економічна сутність дебіторської заборгованості підприємства.

У звичайній господарській діяльності підприємств не завжди вдається одразу отримати оплату за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги. Сучасні економічні реалії, характеризуються посиленням конкуренції, зростанням кількості неплатоспроможних контрагентів та загальним зниженням рівня платіжної дисципліни, сприяють збільшенню дебіторської заборгованості. З огляду на це, виникає необхідність детального дослідження організаційних та методичних аспектів обліку та аудиту дебіторської заборгованості, що дозволить підприємствам ефективніше управляти своїми фінансовими потоками та мінімізувати ризики, пов'язані з несплатою боргів.

Поняття «дебіторська заборгованість» є предметом дослідження багатьох науковців, кожен з яких пропонує своє бачення цього явища. Водночас, чітке визначення та регулювання дебіторської заборгованості надається в нормативних документах, зокрема, у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість».

Згідно з бухгалтерськими стандартами, дебіторська заборгованість — це сума боргу, який інші суб'єкти господарювання (фізичні або юридичні особи) мають перед підприємством за минулі операції. Цей борг може бути виражений як у грошовій формі, так і в еквівалентах грошей або інших активах.

Бухгалтерський облік, як правило, не зосереджується на детальному аналізі різних видів заборгованості. Дебіторська заборгованість, як майбутній грошовий потік, визнається активом підприємства. Однак, існує кілька точок зору на те, що таке дебіторська заборгованість. Для кращого розуміння цих поглядів зверніться до таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття терміну «дебіторська заборгованість»

Джерело	Визначення
Гевлич Л. Л.	«фінансовий актив установи, що виникає унаслідок договірних відносин між двома юридичними особами, серед яких одна, що є власником активу, після настання відповідних умов угоди має право на отримання платежів, товарів, робіт та послуг» [4].
Жигалкевич Ж. М. Кам'янська О. В.	«складова оборотного капіталу, яка представляє собою вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, послуг» [6].
Кравченко О. В., Кобець Т. О.	«сума боргів, належних підприємству, виникнення яких відбулося внаслідок ведення господар-ської діяльності, а погашення відбудеться в майбутньому» [9].
Мамонтова Н. А., Корнійчук Т. С.	«частина в активах підприємства, що відображає суму боргів підприємству на певну дату» [11].
Шевченко Н. В., Мельник С. І.	«заборгованість щодо виплати грошових коштів перед підприємством фізичних і юридичних осіб за послуги, товари, продукцію.» [21].

Джерело: складено автором

Питання того, як правильно визначити дебіторську заборгованість, є досить дискусійним. Вчені та практики пропонують різні трактування цього поняття. На наш погляд, найточніше визначення дебіторської заборгованості звучить так: це сума грошей, яку підприємство має право вимагати від своїх контрагентів за виконані роботи, надані послуги або передане майно. Ця заборгованість оформлюється документально.

Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, дебіторська заборгованість класифікується залежно від ймовірності її погашення. Заборгованість вважається сумнівною, якщо є підстави сумніватися в тому, що боржник її поверне. Безнадійна заборгованість – це така, яку, за всіма ознаками, не буде повернено, або строк для її стягнення вже минув.

Дебіторів можна класифікувати за їхнім відношенням до підприємства.

«Внутрішні дебітори – це суб'єкти, пов'язані з підприємством внутрішніми відносинами. До них належать структурні підрозділи (філії, дочірні підприємства), працівники (які отримали аванси, позики або мають компенсувати завдані збитки), а також підзвітні особи, що представляють інтереси підприємства.

Зовнішні дебітори – це особи або організації, які не є частиною підприємства, але мають заборгованість перед ним. Це можуть бути покупці, замовники, постачальники, а також державні органи (у разі надміру сплачених податків)»[12, с. 141].

Залежно від того, що є предметом угоди, дебіторська заборгованість може бути грошовою (коли підприємство вже оплатило товар/послугу) або товарною (коли товар/послуга вже надані, але оплата не надійшла).

Лігоненко Л. І. та Новікова Н. О. пропонують класифікувати дебіторську заборгованість за типом організації, яка нам винна. Вони виділяють такі категорії: державні підприємства, приватні підприємства, бюджетні установи, фінансові установи, фізичні особи та інші.

Уточнений підхід до класифікації дебіторської заборгованості за різними ознаками узагальнено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація дебіторської заборгованості

Ознака	Види заборгованості
За термінами погашення	Довгострокова заборгованість, поточна заборгованість
За відношенням до обліку та відображенням у звітності	Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом Дебіторська заборгованість за виданими авансами Дебіторська заборгованість за розрахунками з покупцями і замовниками Векселі одержані Дебіторська заборгованість за внутрішніми розрахунками Інша дебіторська заборгованість
За своєчасністю та ступенем вірогідності погашення	Строкова (нормальна) Прострочена – сумнівна і безнадійна
За формою виникнення	Забезпечена, незабезпечена
За причинами виникнення	Виправдана, строк погашення якої не настав «Невиправдана – прострочена, а також пов'язана з помилками під час оформлення документів і з порушенням умов договорів»
За характером виникнення	Дебіторська заборгованість, що виникла в результаті операційної діяльності Дебіторська заборгованість, що виникла в результаті іншої діяльності
За економічним змістом	Товарна дебіторська заборгованість Нетоварна дебіторська заборгованість

За резидентністю Должанський А. О. поділяє заборгованість вітчизняних та іноземних дебіторів.

«За формою погашення дебіторська заборгованість, за Должанським А. О., може бути грошовою (фіксована сума коштів) або негрошовою (бартер, інші форми обміну).

Хоча науковці пропонують широкий спектр ознак для класифікації дебіторської заборгованості, на практиці бухгалтерського обліку підприємства застосовують лише частину з них, обираючи ті, що найбільш відповідають особливостям їхньої діяльності.

Згідно з Єдинак Т.О., дебіторська заборгованість є неминучим наслідком ризиків, пов'язаних з розрахунками між контрагентами під час господарської діяльності»[1, с. 211].

Основна причина появи дебіторської заборгованості – це надання підприємством кредиту своїм контрагентам на придбання товарів, робіт чи послуг. Спосіб оцінки дебіторської заборгованості визначається її характеристиками та умовами розрахунків, що відображено на рисунку 1.1.

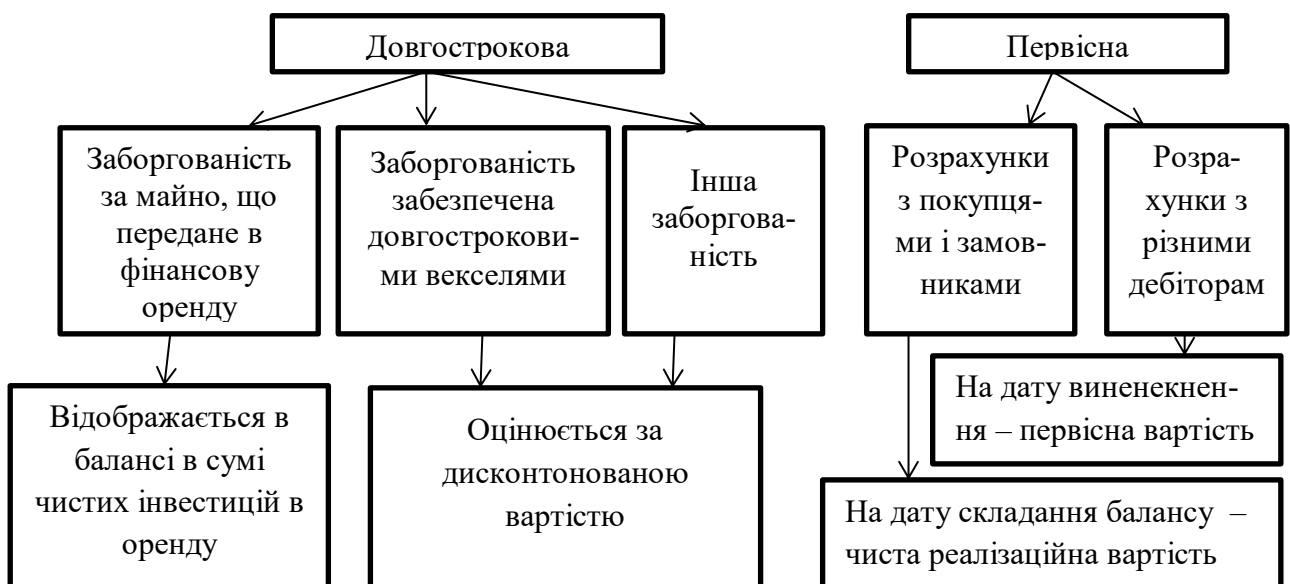

Рис.1.1. Оцінка дебіторської заборгованості

Джерело: розроблено автором

Момент виникнення дебіторської заборгованості залежить від виду операції: за реалізовані товари чи послуги – це момент продажу, а за іншими операціями – момент їх здійснення.

«Відповідно до П(С)БО 10, довгострокова дебіторська заборгованість з нарахуванням відсотків оцінюється за її теперішньою вартістю, яка розраховується індивідуально для кожного виду заборгованості.

Відповідно до МСБО 39, при первісному визнанні дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю, а потім регулярно переоцінюється за методом ефективної ставки відсотка з метою відображення змін у її вартості».[20, с. 79]

На думку Цегельника Н.І., початкова вартість дебіторської заборгованості за реалізовані товари чи послуги визначається за ціною, за якою вони були продані, і може змінюватися внаслідок наданих покупцеві знижок, повернення товарів або затягування термінів оплати.

«Н. Цегельник зазначає, що торговельні знижки, які зазвичай виражаються у відсотках від ціни продажу, надаються для стимулювання оптових закупок та можуть компенсувати зміни цін, що відбулися з моменту оформлення замовлення до відвантаження товару. Крім того, такі знижки дозволяють приховати реальну вартість продукції від конкурентів. Обидві сторони угоди отримують вигоду від застосування торгових знижок: покупці – можливість придбати товар за більш вигідною ціною, продавці – швидше отримання коштів для забезпечення своєї діяльності»[18, с. 62].

Однією з найпоширеніших форм торгових знижок є знижки за передплату. Вони надаються для того, щоб спонукати покупців оплатити товар до моменту його доставки, що дозволяє продавцю покращити свою ліквідність.

Принцип обліку дебіторської заборгованості передбачає, що вона повинна відображатися за тією сумою, яку компанія очікує отримати. Тому, якщо надається торговельна знижка, сума дебіторської заборгованості зменшується. Нашкерська Г.І. звертає увагу на те, що ця вимога часто

порушується, і багато підприємств відкладають коригування дебіторської заборгованості до моменту фактичного розрахунку з покупцем.

Дебіторська заборгованість є невід'ємною частиною господарської діяльності, але її вплив на бізнес може бути як позитивним, так і негативним. Збільшення продажів за рахунок надання відстрочки платежу має свої переваги, однак надмірне зростання дебіторської заборгованості може призвести до фінансових труднощів.

Для того, щоб дебіторську заборгованість визнати активом, необхідно, щоб компанія була впевнена в тому, що клієнт сплатить за отримані товари або послуги, а сума цієї заборгованості могла бути точно визначена.

«Питання класифікації дебіторської заборгованості як поточної або довгострокової є досить складним і вимагає детального розгляду. Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, критерії віднесення заборгованості до довгострокової категорії можуть бути неоднозначними. Тому кожне підприємство повинно розробити власну політику, чітко визначаючи, які види дебіторської заборгованості вважатимуться довгостроковими. При цьому слід враховувати, що не всяка заборгованість може бути довгостроковою. Наприклад, заборгованість за товари, роботи, послуги за своєю природою є короткостроковою. Водночас, заборгованість, забезпечена векселем зі строком погашення понад 12 місяців, може бути віднесена до довгострокової. Така деталізація необхідна для правильного відображення заборгованості в обліку та її подальшої оцінки»[19, с. 163].

Принцип обліку дебіторської заборгованості полягає в тому, що вона оцінюється за сумою, яку компанія очікує отримати. Для кожного окремого дебітора ця сума, як правило, дорівнює сумі боргу, що виникла в результаті операції. Однак, у загальній сумі поточної дебіторської заборгованості, що відображається у фінансовій звітності, враховуються можливі збитки від непогашення. Згідно з МСФЗ, для визнання дебіторської заборгованості як фінансового активу необхідна наявність договору, за яким одна сторона зобов'язана сплатити іншій певну суму грошей.

1.2. Організація та методика здійснення аудиту і аналізу дебіторської заборгованості підприємства.

Глибока економічна криза в Україні призвела до значного зростання дебіторської заборгованості на підприємствах. Оскільки достовірна інформація про стан дебіторської заборгованості є критично важливою для оцінки фінансового здоров'я підприємств та економіки в цілому, виникає гостра потреба в проведенні детальних досліджень щодо методології обліку та аудиту такої заборгованості.

«Аудит дебіторської заборгованості здійснюється згідно з комплексом національних та міжнародних стандартів. До ключових нормативних документів, якими керуються аудитори при проведенні такої перевірки, належать: Міжнародний стандарт аудиту 200, який визначає загальні цілі аудиту; МСА 230, що регламентує оформлення аудиторської документації; Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який встановлює правові засади аудиту в Україні; Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що визначає загальні принципи бухгалтерського обліку; Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», 13 «Фінансові інструменти», які деталізують вимоги до фінансової звітності та обліку дебіторської заборгованості, а також Міжнародні стандарти фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти», які регулюють облік фінансових інструментів»[13, с. 167].

Міжнародний стандарт аудиту 230 детально описує, як аудитор має формувати та використовувати робочу документацію під час проведення аудиту фінансової звітності. Цей стандарт встановлює вимоги до змісту, оформлення та зберігання таких документів, а також визначає відповідальність аудитора за їх створення.

«Згідно зі статтею 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», основною метою законодавчого регулювання

аудиторської діяльності є створення ефективної системи незалежного фінансового контролю для захисту інтересів власників бізнесу. Однак, слід зазначити, що цей Закон не регулює аудиторську діяльність державних органів»[7].

Аудитори надають особливу увагу перевірці дебіторської заборгованості під час проведення фінансового аудиту. Згідно з Міжнародними стандартами аудиту, головна мета аудитора полягає у забезпеченні того, щоб користувачі фінансової звітності могли покластися на її достовірність. Це досягається шляхом висловлення професійної думки щодо того, чи відображає фінансова звітність у повному обсязі всі суттєві аспекти діяльності підприємства відповідно до прийнятих облікових стандартів. Особлива увага приділяється тому, чи достовірно відображена в звітності інформація про дебіторську заборгованість.

Підприємства різних масштабів стикаються з різним рівнем невизначеності у своїй діяльності. Малі фірми, завдяки своїй гнучкості, можуть оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Натомість середні та великі підприємства, через свої розміри та складнішу структуру управління, потребують більш стратегічного підходу для подолання невизначеності. Здатність швидко адаптуватися до змін в них обмежена. Важливо також зазначити, що загальна економічна нестабільність посилює вплив невизначеності на діяльність усіх підприємств.

За думкою Прохара Н.В., аудит виконує дві основні функції: по-перше, він дозволяє оцінити поточний фінансовий стан підприємства та проаналізувати його минулу діяльність, а по-друге, він допомагає прогнозувати майбутні економічні показники та розробляти стратегії розвитку.

«Аудит дебіторської заборгованості є надзвичайно важливим, оскільки він стимулює підприємства до більш ретельного контролю за своїми активами. Регулярна інвентаризація та активні заходи зі стягнення заборгованості стають невід'ємною частиною фінансового менеджменту. З переходом на нові стандарти бухгалтерського обліку виникла необхідність більш детального

аналізу дебіторської заборгованості, оскільки багато аспектів обліку заборгованості, які раніше не були актуальними, набули значної ваги.

Аудиторська палата України встановлює чіткі вимоги до проведення аудиту, які поділяються на дві основні групи: етичні та методологічні. Етичні норми, що регулюють поведінку аудиторів, мають обов'язковий характер і закріплені в законодавстві. Методологічні принципи, які визначають методику проведення аудиту, можуть бути як обов'язковими, так і рекомендаційними. Їхній статус визначається конкретним нормативним документом»[20, с. 72].

Професійна етика вимагає від фахівців дотримуватися таких принципів, як незалежність (відсутність конфлікту інтересів), об'єктивність (безупередність у прийнятті рішень), компетентність (володіння необхідними знаннями та навичками), конфіденційність (збереження конфіденційної інформації) та доброзичливість (поважливе ставлення до клієнтів і колег).

Для того аби повністю усвідомити мету проведення аудиту дебіторської заборгованості, варто розглянути різні наукові погляди на це питання. Так, дослідники Іванова та Ролінський стверджують, що основною метою аудиту є підтвердження того, що вся інформація про дебіторську заборгованість, яка відображена в облікових документах, є повною, точною, законною та правильною. Окрім того, аудит дозволяє перевірити, чи здійснюються розрахунки з дебіторами вчасно.

Мултанівська Т.В. вважає, що головне завдання аудиту дебіторської заборгованості – це контроль за правильністю відображення в обліку взаємовідносин підприємства з його дебіторами.

Савченко В.Я. визначає мету аудиту дебіторської заборгованості як оцінку достовірності та повноти відображення інформації про борги клієнтів у фінансовій звітності підприємства.

Волянюк І.А. виділяє такі основні завдання аудиту дебіторської заборгованості: перевірка правильності оформлення первинних документів, оцінка ефективності системи внутрішнього контролю, спрямованої на попередження помилок в обліку дебіторської заборгованості, підтвердження

відповідності облікових записів та фінансової звітності чинному законодавству, а також перевірка дотримання встановлених процедур списання безнадійної заборгованості.

«Савченко В.Я. виділяє такі основні завдання аудиту дебіторської заборгованості:

підтвердження реальності існування кожної дебіторської заборгованості;

оцінку ризиків неповернення коштів за простроченою заборгованістю;

контроль за правильністю оформлення документів для списання безнадійних боргів;

аналіз відповідності методів визнання доходів прийнятій обліковій політиці;

також перевірку правильності оформлення та обліку авансів, виданих клієнтам, та претензій, пред'явлених дебіторам»[21, с. 48].

Незважаючи на відсутність чіткого трактування в економічній літературі, ми вважаємо, що метою аудиту дебіторської заборгованості є встановлення достовірності даних про стан розрахунків з дебіторами, включаючи перевірку повноти та своєчасності відображення інформації в первинних документах та облікових регістрах, відповідності облікової політики підприємства чинному законодавству та встановленим стандартам.

«Аналізуючи наукові праці, можна виділити такі основні завдання аудиту дебіторської заборгованості:

підтвердження реальності існування кожної дебіторської заборгованості;

оцінка ризиків неповернення коштів за простроченою заборгованістю;

контроль за правильністю оформлення документів для списання безнадійних боргів;

аналіз відповідності методів визнання доходів прийнятій обліковій політиці;

також перевірка правильності оформлення та обліку авансів, виданих клієнтам, та претензій, пред'явлених дебіторам»[13, с. 88].

Об'єктами аудиту фінансових результатів є як безпосередньо дані бухгалтерського обліку (первинні документи, облікові регістри, звітність), так і документи, що підтверджують порушення в обліку та фінансовій діяльності підприємства. Це дозволяє аудитору отримати повну картину про стан обліку та достовірність фінансової звітності.

«Згідно з МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», для розробки ефективної стратегії аудиту дебіторської заборгованості аудитор повинен провести попередній аналіз, який включає в себе:

визначення обсягу аудиту, враховуючи особливості облікової політики підприємства та його структуру;

ідентифікацію ключових факторів, які можуть вплинути на достовірність даних про дебіторську заборгованість;

розробку детального плану аудиторських процедур; визначення термінів проведення аудиту та форми подання звіту»[4].

Укладаючи договір на проведення аудиту дебіторської заборгованості, замовник бере на себе зобов'язання надати аудитору повний пакет документів, що характеризують його господарську діяльність, а саме: дані про обсяги реалізації продукції, структуру дебіторської заборгованості, умови оплати, торговельну та фінансову політику підприємства, а також документи, що підтверджують проведення розрахунків з дебіторами.

Перед початком аудиту дебіторської заборгованості аудитор проводить оцінку аудиторського ризику, тобто аналізує фактори, які можуть вплинути на достовірність фінансової звітності. Це дозволяє визначити, які саме аспекти дебіторської заборгованості потребують більш детальної перевірки, і таким чином забезпечити високу якість аудиту.

На етапі планування аудиту дебіторської заборгованості аудитор повинен уважно ознайомитися з Наказом про облікову політику підприємства. Особливу увагу слід приділити розділам, які регулюють формування резерву сумнівних боргів, визнання безнадійної заборгованості та порядок її списання. Ця інформація допоможе аудитору оцінити адекватність обраних підприємством

методів обліку та визначити, чи відповідає облік дебіторської заборгованості прийнятим обліковим стандартам.

Для проведення якісного аудиту дебіторської заборгованості аудитор повинен не тільки перевірити наявність та правильність оформлення первинних документів, але й провести детальний аналіз господарських операцій, порівняти дані бухгалтерського обліку з іншими джерелами інформації та застосувати статистичні методи обробки даних. Такий комплексний підхід дозволяє виявити не тільки формальні помилки, але й суттєві відхилення від облікової політики підприємства.

Робочі документи аудитора є детальним звітом про проведenu роботу. В них фіксуються всі етапи аудиту дебіторської заборгованості, включаючи: перелік перевірених документів, результати аналітичних процедур, виявлені невідповідності та прийняті рішення. Ці документи слугують підтвердженням того, що аудит проведено відповідно до встановлених стандартів.

«Згідно з МСА 505 «достовірність аудиторських доказів» , аудитор враховує такі фактори: чи є джерело доказів незалежним від підприємства, чи отримані докази безпосередньо аудитором або опосередковано, та чи існують докази у документальній формі. Чим більше доказів відповідає цим критеріям, тим вища їхня достовірність і тим впевненішим може бути аудитор у своїх висновках»[14, с. 107].

Для отримання достовірних аудиторських доказів, аудитор може ініціювати процедури зовнішнього підтвердження, тобто звернутися безпосередньо до контрагентів підприємства (банків, клієнтів тощо) з проханням підтвердити певні факти.

Для отримання переконливих аудиторських доказів щодо дебіторської заборгованості, аудитор використовує процедуру зовнішнього підтвердження. Ця процедура передбачає направлення запитів про позитивне підтвердження контрагентам підприємства з проханням підтвердити або спростувати інформацію про наявність та суму заборгованості. Відповіді на такі запити, як

правило, надсилаються безпосередньо аудитору і містять детальну інформацію про стан розрахунків.

Аудитор зобов'язаний оцінити ризики, пов'язані з операціями з пов'язаними сторонами. Для цього аудитор направляє запит управлінському персоналу з вимогою надати детальну інформацію про всіх пов'язаних осіб, включаючи їхні імена, посади, ступінь спорідненості або інші зв'язки з підприємством, характер відносин, види операцій, умови договорів, суми заборгованості та методи оцінки активів і зобов'язань за такими операціями. Отримана інформація дозволить аудитору оцінити, чи проводяться операції з пов'язаними сторонами на ринкових умовах та чи правильно відображені вони у фінансовій звітності.

Під час аудиту дебіторської заборгованості аудитори проводять детальний аналіз фінансової звітності підприємства, включаючи місячні, квартальні та річні звіти. Особливу увагу приділяють таким документам, як наказ про облікову політику (який визначає методи обліку дебіторської заборгованості), журнал 3 (який відображає рух дебіторської заборгованості), відомості (які містять детальну інформацію про кожного дебітора), баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів та примітки до фінансової звітності (які розкривають додаткову інформацію про дебіторську заборгованість). Аналіз цих документів дозволяє аудиторам оцінити достовірність інформації про дебіторську заборгованість, виявити потенційні ризики та сформулювати обґрунтований аудиторський висновок.

«Крім фінансової звітності, аудитори також аналізують статистичні дані, податкову звітність та реєстри бухгалтерського обліку. Для перевірки дебіторської заборгованості використовуються такі процедури:

перевірка інвентаризації: співставлення даних інвентаризації з бухгалтерськими записами;

зовнішні підтвердження: направлення запитів дебіторам для підтвердження заборгованості;

альтернативні процедури: перевірка інформації про дебіторів у випадку відсутності відповідей на запити;

вибіркова перевірка первинних документів: аналіз накладних, актів, рахунків-фактур;

звірка даних: співставлення даних фінансової звітності з бухгалтерським обліком та первинними документами;

аналіз статей дебіторів: порівняння даних фінансової звітності з аналітичним обліком;

перевірка цін та умов: аналіз цін та умов договорів з дебіторами;

оцінка термінів погашення: аналіз строків погашення дебіторської заборгованості;

перевірка резерву сумнівних боргів: аналіз відповідності резерву обліковій політиці;

перевірка законності операцій: аналіз договорів, замовлень та первинних документів;

перевірка неоплачених накладних: аналіз накладних, що не були оплачені на дату балансу;

зіставлення періодів: порівняння періодів виписки первинних документів та їх відображення в обліку»[18, с. 112].

Узагальними етапи проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Першим етапом аудиту дебіторської заборгованості є отримання офіційного запиту від клієнта на проведення перевірки. Наступним кроком є поглиблене вивчення діяльності підприємства з метою оцінки потенційних ризиків. Після досягнення взаєморозуміння з клієнтом укладається договір, який фіксує умови проведення аудиту.

Після отримання замовлення та укладення договору, аудитори приступають до збору загальної інформації про дебіторську заборгованість підприємства. Далі проводиться оцінка ефективності системи внутрішнього контролю, яка відповідає за управління дебіторською заборгованістю. На основі отриманих даних аудитори оцінюють рівень аудиторського ризику та визначають найбільш ефективні методи

проведення аудиту. Заключним етапом планування є складання детального плану та програми аудиторської перевірки.

Після розробки детального плану аудиту та формування аудиторської групи, розпочинається безпосереднє проведення аудиторських процедур. Мета цих процедур – перевірити, чи відповідає дебіторська заборгованість, відображена в бухгалтерській звітності, таким критеріям, як повнота, правильність оцінки, реальність існування, відповідність облікової політики, законність операцій та дотримання принципу обережності.

«Під час проведення аудиторських процедур, аудитори фіксують отримані результати у робочих документах. Незважаючи на те, що законодавством не встановлено єдиної форми таких документів спеціально для аудиту дебіторської заборгованості, аудитори самостійно розробляють їх структуру. Це може ускладнювати процес аудиту та порівняння результатів, отриманих різними аудиторами»[16].

Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості схематично представлено на рис. 1.2.

Якщо під час аудиту дебіторської заборгованості виявляється недостатньо доказів для формування обґрунтованого висновку, аудитори коригують оцінку аудиторського ризику та переглядають план перевірки відповідних статей балансу. Це дозволяє отримати додаткову інформацію і забезпечити достатню доказову базу для формування об'єктивного висновку.

Значні обсяги дебіторської заборгованості на багатьох підприємствах та неефективність заходів щодо її погашення вказують на необхідність впровадження більш систематичного підходу до управління дебіторською заборгованістю. Створення спеціалізованого відділу внутрішнього контролю дозволить забезпечити постійний моніторинг стану дебіторської заборгованості, розробку ефективних заходів щодо її погашення та оптимізацію облікових процесів. Конкретні завдання і структура такого відділу мають визначатися з урахуванням специфіки діяльності кожного підприємства.

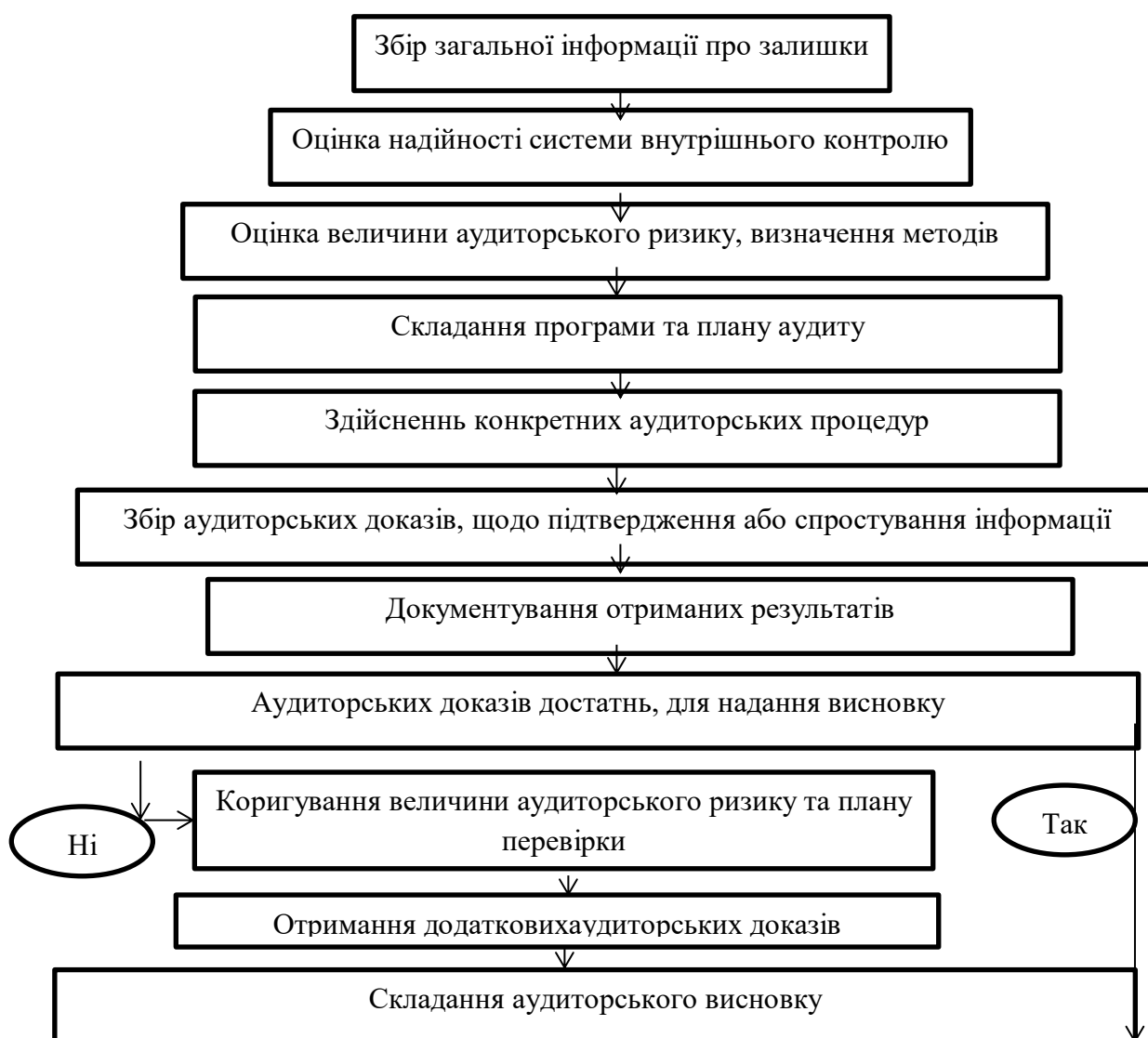

Рис. 1.2. Послідовність проведення аудиторської перевірки дебіторської заборгованості

Ідея створення окремого відділу для контролю за дебіторською заборгованістю, запропонована М.Д. Біликом, заслуговує на увагу. Однак, перед прийняттям рішення необхідно провести детальний аналіз. Зокрема, слід оцінити масштаби проблеми заборгованості, визначити структуру боргів, розрахувати економічну доцільність створення нового підрозділу та підібрати необхідний персонал. Тільки після проведення комплексного аналізу можна прийняти обґрунтоване рішення про те, чи потрібен окремий відділ, чи достатньо буде виділити для цих завдань одного або кількох співробітників існуючого відділу внутрішнього контролю.

Служба внутрішнього аудиту повинна проводити регулярні перевірки таких операцій, як розрахунки з дебіторами та кредиторами, інвентаризації заборгованостей, звіряння рахунків, облік векселів, формування резервів сумнівних боргів, а також податковий облік операцій, пов'язаних зі змінами в дебіторській заборгованості. Результати цих перевірок мають відображатися у фінансовій, статистичній та податковій звітності.

Як зазначають Л.П. Кулаковська та Ю.В. Піча, одним із ключових напрямків роботи внутрішніх аудиторів є оцінка ефективності політики підприємства щодо управління сумнівними боргами, перевірка її дотримання, а також виявлення нетипових витрат та ознак шахрайства.

На рисунку 1.3. представлено основні напрями внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами.

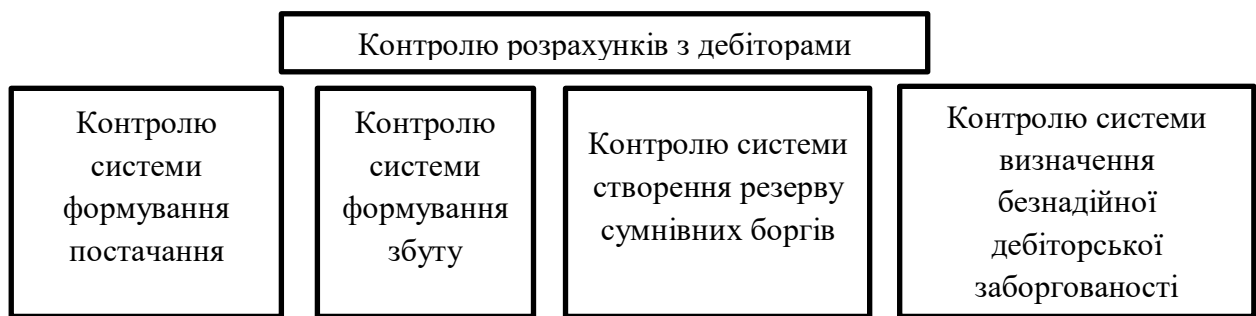

Рис. 1.3. Основні напрями внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами

Ефективний внутрішній контроль дебіторської заборгованості передбачає оцінку відповідності операцій з дебіторами чинному законодавству, а також перевірку дотримання підприємством обраної облікової політики протягом усього звітного періоду. Особлива увага приділяється правильності відображення операцій з виникнення, погашення та списання заборгованості.

Основні завдання внутрішнього аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей полягають у встановленні реальності заборгованостей, перевірці прострочених та безнадійних боргів, правильності формування резерву сумнівних боргів, обґрунтованості списання та відображення в обліку всіх операцій з дебіторами та кредиторами.

«Внутрішній аудит дебіторської та кредиторської заборгованостей передбачає виконання таких завдань:

перевірка реальності заборгованостей: Підтвердження існування кожної дебіторської та кредиторської заборгованості.

аналіз простроченої заборгованості: Виявлення та аналіз причин виникнення простроченої дебіторської заборгованості.

оцінка безнадійної заборгованості: Визначення сум, які є безнадійними до стягнення.

контроль за резервом сумнівних боргів: Перевірка правильності формування і використання резерву для покриття можливих втрат від непогашення дебіторської заборгованості.

аналіз списання заборгованості: Оцінка обґрунтованості списання безнадійної заборгованості та дотримання встановлених процедур.

перевірка обліку: Контроль за достовірністю відображення в обліку всіх операцій з дебіторами та кредиторами.

аналіз інших операцій: Дослідження правильності оформлення та обліку заборгованості за авансами, претензіями та відшкодуванням збитків»[12, с. 70].

1.3. Загальна економічна характеристика діяльності ПАТ «Укрпластик».

Засноване в 1927 році, ПАТ «Укрпластик» є одним з найстаріших і найбільших виробників гнучкої пакувальної продукції в Європі. Завдяки інноваційному підходу, започаткованому Олександром Галкіним у середині 1990-х, компанія забезпечує стабільне зростання та задовольняє потреби широкого кола клієнтів у харчовій, косметичній та фармацевтичній промисловості.

У 2001 році ПАТ «Укрпластик» започаткувало амбітний науково-дослідний проект на базі технопарку «Інститут монокристалів». Завдяки тісній співпраці з провідними хіміками, біоорганіками та фізиками України, компанія реалізувала понад 500 експериментальних програм, спрямованих на розробку

нових, високотехнологічних пакувальних матеріалів. Цей масштабний проект, що фінансувався за підтримки Національної академії наук України, став значним кроком у розвитку компанії та дозволив їй вийти на новий рівень інноваційності.

Гнучка упаковка «Укрпластик» – це ідеальний вибір для виробників, які цінують якість та надійність. Матеріали забезпечують надійний захист продукції від зовнішніх впливів, збільшують терміни зберігання та запобігають подрібкам.

У 2022 році компанія «Укрпластик» продемонструвала значне зростання, збільшивши обсяг продажів на 14,4% та досягнувши виручки в 1,3 млрд грн.

3 травня 2023 року кермо компанії «Укрпластик» перейняла Ірина Миколаївна Мірошник, однак курс на інноваційний розвиток, закладений засновником компанії Олексієм Галкіним, залишається незмінним.

ПАТ «Укрпластик» займається виробництвом, реалізацією продукції, а також наданням послуг, що мають комерційну цінність. Розглянемо основні економічні показники підприємства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні показники діяльності ПАТ «Укрпластик» 2021-2023 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення	Темпи приросту
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1920168	2030168	2129351	99183	0,04
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(1164139)	(1684139)	(1636315)	-47824	-0,02
Валовий: прибуток	332029	346029	493036	147007	0,42
Інші операційні доходи	519073	519073	422001	-97072	0,18
Адміністративні витрати	(63350)	(74350)	(77517)	3167	0,042
Витрати на збут	(32368)	(40368)	(43591)	3223	0,07
Інші операційні витрати	(302616)	(312616)	(396259)	83643	0,26
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	403768	437768	397670	-40098	0,09
Інші фінансові доходи	298	298	648	350	1,17
Інші доходи	36603	36603	215221	178618	4,87
Фінансові витрати	(154589)	(158289)	(135491)	-22798	0,14
Інші витрати	(174919)	(179119)	(348536)	169417	0,94

1	2	3	4	5	6
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	136461	137261	129512	-7749	0,056
Чистий фінансовий результат: прибуток	1257261	137261	129512	-7749	0,056
Витрати на оплату праці	326883	303883	225649	-78234	0,25
Відрахування на соціальні заходи	58100	64100	49154	-14946	0,23
Амортизація	84930	87430	80080	-7350	0,084
Інші операційні витрати	124658	142282	182027	39745	0,27

Вся продукція та послуги, що надаються ПАТ «Укрпластик», мають свою ціну, яка формується з урахуванням витрат на виробництво та реалізацію, а також передбачає отримання прибутку. Господарська діяльність ПАТ «Укрпластик» здійснюється за участю фізичних та юридичних осіб, які мають відповідний юридичний статус підприємців. Виробництво в організації складається з кількох взаємопов'язаних процесів: постачання сировини та матеріалів, безпосереднє виробництво продукції, фінансові операції та збут готової продукції, а також організаційні заходи, що забезпечують ефективність усіх цих процесів.

Для ефективного виробництва на підприємстві «Укрпластик» створена виробнича система, яка об'єднує різноманітні ресурси (сировину, обладнання, працю тощо) та технологічні процеси, спрямовані на перетворення сировини у готову продукцію. Технологічні схеми чітко визначають склад та взаємодію всіх елементів виробничого процесу, від сировини до готового продукту.

Система управління виробництвом на ПАТ «Укрпластик» – це механізм, який координує всі виробничі процеси, від планування до контролю якості готової продукції, забезпечуючи досягнення поставлених цілей. Управління виробництвом – це комплекс різноманітних функцій, які охоплюють усі аспекти виробничої діяльності, від планування до контролю якості.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПАТ «УКРПЛАСТИК»

2.1. Організація аудиту дебіторської заборгованості підприємства ПАТ «Укрпластик»

Робота вітчизняних підприємств ускладнюється значними розбіжностями між обліковими та податковими нормами, що створює додаткові труднощі для бухгалтерів та аудиторів. Особливо гостро ця проблема проявляється при обліку та аудиті дебіторської і кредиторської заборгованостей. Недосконалість організаційної структури, низька якість облікової інформації та недостатній рівень професіоналізму персоналу додатково ускладнюють процес обліку та аудиту, знижуючи їх ефективність.

Для створення ефективної системи управління розрахунками з дебіторами та кредиторами на підприємстві необхідно розробити детальну структуру всіх пов'язаних з ними операцій (див. рис. 2.1). Подібно до того, як суперечливе законодавство негативно впливає на економіку країни, так і несумісні методики обліку, аналізу та аудиту негативно позначаються на результатах роботи підприємства. Тому для досягнення максимальної ефективності необхідно створити єдину систему, засновану на єдиних методах.

Створення ефективної системи обліку, аналізу та аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами починається з розробки чіткої облікової політики, яка слугує фундаментом для всіх подальших дій.

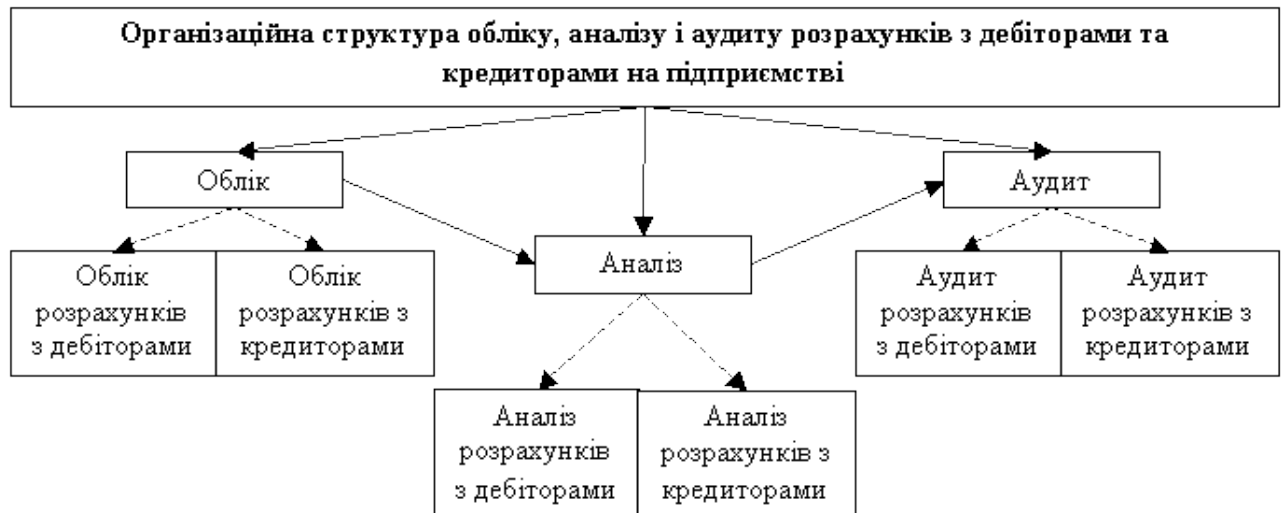

Рис. 2.1. Організаційна структура обліку, аналізу і аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

Так, облікова політика на підприємстві повинна формуватися за трьома етапами:

перший етап – це створення робочої групи, до складу якої входять фахівці з бухгалтерського обліку, які будуть відповідальні за розробку проекту облікової політики та обґрунтування обраних методів ведення обліку;

на технологічному етапі формування облікової політики необхідно провести всебічний аналіз існуючої бухгалтерської служби з метою визначення її сильних і слабких сторін. Фахівці повинні розробити оптимальну структуру бухгалтерії, яка б відповідала специфіці діяльності підприємства. Крім того, необхідно обрати ефективні методи організації облікового та аналітичного процесів, враховуючи галузеві особливості та сучасні технології. За результатами аналізу слід розробити рекомендації щодо вдосконалення облікового процесу на кожній ділянці та оцінити ефективність запропонованих рішень;

останній етап передбачає підготовку детального проекту облікової політики, його всебічне обговорення та узгодження з усіма зацікавленими сторонами. Після врахування всіх пропозицій та зауважень, проект затверджується керівником підприємства і набуває юридичної сили [19].

У розробленому проекті необхідно визначити періодичність проведення інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості для своєчасного виявлення безнадійних боргів, оцінки необхідності створення резервів та мінімізації фінансових ризиків.

Після розробки облікової політики переходимо до етапу встановлення ефективної системи аналізу. Фахівці проводять комплексне дослідження та обирають оптимальний метод аналізу розрахунків, який базується на принципах всебічності, неперервності та комплексності. Особливу увагу приділяють аналізу дебіторської заборгованості та оцінці ефективності методу знижок за дострокову оплату, який є поширеною практикою в країнах з розвиненою ринковою економікою.

Під час аналізу кредиторської заборгованості слід звернути увагу на такі аспекти: умови договорів, строки погашення, наявність обмежень та можливості залучення додаткового фінансування. Для отримання достовірної інформації проводять перевірку даних за допомогою прямих підтверджень контрагентів, вивчення договірної бази та опитування співробітників. Необхідно пам'ятати, що як надмірна дебіторська, так і кредиторська заборгованість може створювати фінансові ризики для підприємства. Причинами виникнення заборгованостей можуть бути різноманітні фактори, які необхідно детально вивчати в кожному конкретному випадку.

Організація ефективного аудиту на підприємстві є заключним етапом. Для його проведення необхідно забезпечити:

- відбір кваліфікованих фахівців;
- застосування індивідуального підходу до кожного об'єкта аудиту;
- визначення ключових моментів аудиту;
- розробку ефективних аудиторських процедур;
- використання системного підходу «згори-донизу»;

застосування сучасних технологій. За умови достовірного обліку та якісного аналізу аудитори матимуть всю необхідну інформацію для проведення об'єктивної оцінки фінансової звітності [19, с. 95].

Дотримання всіх етапів організації обліку, аналізу та аудиту розрахунків забезпечить побудову ефективної системи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Це дозволить не лише покращити взаємовідносини з контрагентами, але й оптимізувати використання фінансових ресурсів підприємства, що позитивно відобразиться на його загальних результатах діяльності.

2.2. Методика аудиту дебіторської заборгованості підприємства.

Ефективний контроль якості аудиту дебіторської заборгованості є запорукою того, що користувачі фінансової звітності отримують повну та достовірну інформацію про стан розрахунків з дебіторами.

Для забезпечення об'єктивності оцінки та виявлення потенційних ризиків, аудитори здійснюють комплекс заходів, спрямованих на перевірку законності та реальності кожної операції, пов'язаної з дебіторською заборгованістю. Використання спеціалізованих аудиторських процедур та аналіз отриманих доказів дозволяють забезпечити високий рівень впевненості у достовірності відображених у фінансовій звітності даних про дебіторську заборгованість. Об'єктивна оцінка повноти та достовірності відображення дебіторської заборгованості в обліку та фінансовій звітності стає можливою завдяки використанню концептуальних основ аудиту.

Аудит дебіторської заборгованості вимагає комплексного підходу і має розглядатися як самостійна складова загального аудиту. Для ефективного проведення такого аудиту необхідно чітко визначити його мету, завдання, етапи, а також розробити відповідні аудиторські процедури та методику їх застосування, які забезпечать високу якість отриманих результатів.

Аудит дебіторської заборгованості має на меті підтвердити, що суми, зазначені у фінансовій звітності як дебіторська заборгованість, дійсно існують та правильно обліковані.

«Завдання аудиту дебіторської заборгованості:

1. Оцінити відповідність облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості вимогам П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»:
 - перевірити правильність визначення первісної вартості та подальшої оцінки дебіторської заборгованості;
 - проаналізувати процедури нарахування та використання резерву сумнівних боргів;
 - оцінити ефективність контролю за дебіторською заборгованістю.
2. Підтвердження існування дебіторської заборгованості.
3. Оцінка правильності віднесення дебіторської заборгованості до відповідних категорій.
4. Аналіз повноти та достовірності даних в синтетичному та аналітичному обліку дебіторської заборгованості.
5. Перевірка відповідності облікових записів щодо дебіторської заборгованості фактичним господарським операціям.
6. Оцінка обґрунтованості списання безнадійної дебіторської заборгованості.
7. Розрахунок та аналіз ключових показників дебіторської заборгованості»[12, с. 188].

Аудиторські процедури, застосовані для перевірки дебіторської заборгованості, мають на меті забезпечити відповідність фінансової звітності встановленим критеріям.

«Відповідно до МСА, якість аудиту дебіторської заборгованості оцінюється за такими аспектами, як:

існування: Перевірити, чи дійсно існують дебітори та суми заборгованості, зазначені в обліку;

права: Оцінити, чи належить підприємству право вимагати погашення заборгованості;

повнота: Переконатися, що вся дебіторська заборгованість відображена в обліку без виключень;

оцінка: Підтвердити, що дебіторська заборгованість оцінена за справедливою вартістю;

вимірювання: Перевірити точність обчислення сум дебіторської заборгованості та пов'язаних з нею операцій;

розкриття: Оцінити, чи достатньо повно і зрозуміло розкрита інформація про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності»[20, с. 55].

Ефективний аудит дебіторської заборгованості починається з планування. Відповідно до МСА, планування включає розробку загальної стратегії та детального плану аудиту.

На першому етапі створюються два ключових документи: загальний план аудиту та програма аудиторських процедур, а також формулюються цілі аудиту.

Загальний план аудиту – це структурований документ, який визначає послідовність дій аудитора. Його зміст залежить від особливостей підприємства та обраних аудитором методів. Загальний план охоплює весь період аудиту, який поділяється на чотири етапи: підготовчий, фактичний, основний та заключний.

На підготовчому етапі аудитор збирає всю необхідну інформацію про клієнта: вивчає бізнес, систему обліку, фінансові показники, результати попередніх перевірок та облікову політику. Також проводиться оцінка системи внутрішнього контролю та формується список необхідних документів.

Заключною частиною підготовки до аудиту є оцінка ризику того, що помилки в обліку дебіторської заборгованості можуть негативно вплинути на достовірність фінансової звітності.

Головна мета аудитора на підготовчому етапі – розробити детальну програму аудиту дебіторської заборгованості, яка включає визначення мети, ризиків, процедур та необхідних доказів.

Результатом ретельного планування аудиту дебіторської заборгованості є створення таких ключових документів, як детальний загальний план аудиту,

програма конкретних аудиторських процедур та оцінка рівня потенційних ризиків, які можуть вплинути на достовірність фінансової інформації.

«Наступним етапом аудиту є безпосередня перевірка дебіторської заборгованості, яка починається з інвентаризації. Головна мета цього етапу – підтвердити, що суми дебіторської заборгованості, відображені в обліку, відповідають реальному стану справ. Для цього аудитор проводить зустрічну перевірку первинних документів, таких як рахунки, накладні та виписки з банківських рахунків. Цей метод дозволяє перевірити достовірність та повноту записів за субрахунками 361 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 371 «Розрахунки за виданими авансами» та 37 «Розрахунки з різними дебіторами»»[4].

Зустрічна перевірка слугує підтвердженням права власності на дебіторську заборгованість на певну дату, тобто встановлює, що підприємство дійсно має право вимагати кошти від своїх боржників.

В результаті фактичної перевірки аудитор отримує підтвердження існування, повноти та достовірності залишків дебіторської заборгованості на певну дату, а також інформацію про терміни їх погашення.

На завершення фактичної перевірки аудитор складає детальний робочий документ, який містить узагальнені результати всіх проведених процедур. Цей документ слугує підтвердженням достовірності та повноти інформації про дебіторську заборгованість, відображеної в обліку.

Третій етап аудиту є ключовим, оскільки на ньому здійснюються всі заплановані аудиторські процедури, які детально описані в програмі аудиту. Мета цього етапу – забезпечити якісний контроль над достовірністю інформації про дебіторську заборгованість.

Програма аудиту – це детальний план дій аудитора, який визначає конкретні кроки, які необхідно виконати для проведення всебічної перевірки дебіторської заборгованості. Вона містить перелік процедур, методів та видів доказів, необхідних для досягнення поставлених цілей аудиту. Якість програми безпосередньо залежить від професійних знань аудитора в галузі

бухгалтерського обліку та законодавства, що регулює облік дебіторської заборгованості.

Аналіз існуючих програм аудиту дебіторської заборгованості свідчить про відсутність універсального шаблону, який би задовольняв усі сучасні вимоги до якості аудиту. Більшість програм обмежуються переліком процедур, не надаючи достатньої уваги їх взаємозв'язку з цілями перевірки та якісними аспектами, які необхідно підтвердити. Для усунення цього недоліку пропонується розробляти програми аудиту, починаючи з чіткого визначення мети кожної процедури та її внеску в підтвердження конкретного якісного аспекту дебіторської заборгованості.

«Ефективна програма аудиту дебіторської заборгованості повинна чітко визначати мету кожної процедури, тобто який саме якісний аспект заборгованості вона перевіряє. Крім того, програма має включати завдання, які необхідно виконати, очікувані аудиторські докази, методи перевірки, терміни проведення процедур та посилання на робочі документи. Для підвищення ефективності аудиту дебіторську заборгованість слід розділити на групи за певними критеріями, а кількість процедур має бути оптимальною, зосереджуючись на найбільш важливих аспектах. Якість програми оцінюється за її здатністю забезпечити перевірку всіх суттєвих якісних характеристик дебіторської заборгованості, відображеної у фінансовій звітності.

П(С)БО 10 встановлює чіткі правила обліку та звітності щодо дебіторської заборгованості. Тому, перевірка того, наскільки підприємство дотримується цих правил, є невід'ємною частиною аудиту дебіторської заборгованості»[13].

Результати всіх виконаних аудиторських процедур детально фіксуються в робочих документах аудитора. Ці документи є своєрідним щоденником аудитора, який відображає не лише отриману інформацію, а й якість проведених процедур. Крім того, робочі документи слугують беззаперечним доказом виявлених під час аудиту порушень.

Після того, як аудитор перевірить, чи відповідає дебіторська заборгованість усім критеріям, встановленим для фінансової звітності (існує, належить підприємству, правильно оцінена тощо), він переходить до наступного етапу – проведення аналітичних процедур.

Згідно з міжнародними стандартами аудиту (МСА), аналітичні процедури — це комплекс заходів, спрямованих на аналіз ключових фінансових показників підприємства. Цей аналіз дозволяє виявити відхилення від очікуваних результатів або невідповідності між різними даними. Для проведення такого аналізу можуть використовуватися різноманітні методи, від простих порівнянь до складних статистичних моделей.

Міжнародні стандарти аудиту рекомендують використовувати аналітичні процедури на всіх етапах перевірки, їх найбільша ефективність проявляється саме на завершальному етапі аудиту.

«Методика проведення аналітичних процедур передбачає кілька послідовних кроків:

- визначення джерел даних для аналізу;
- вибір відповідних методів аналізу;
- безпосереднє проведення аналізу;
- оцінка отриманих результатів»[12].

Проведення аналізу дебіторської заборгованості має бути систематичним і відповідати потребам користувачів фінансової звітності. Наразі відсутня єдина методологія такого аналізу, а показники розглядаються розрізнено. Потрібна детальна методика, яка б дозволила проаналізувати динаміку заборгованості, ефективність управління та прогнозувати майбутні результати.

Аналізуючи дебіторську заборгованість, ми прагнемо оцінити її обсяг, структуру (за видами дебіторів, термінами заборгованості тощо), зміни з часом та загальний стан. Крім того, аналіз допомагає зрозуміти, наскільки ефективно підприємство використовує свої кошти, які «заморожені» в дебіторській заборгованості.

Для проведення аналізу дебіторської заборгованості використовуються такі джерела інформації: фінансова звітність підприємства (баланс, звіт про фінансові результати), додаткова інформація, що міститься в примітках до фінансової звітності, а також дані, отримані з основного та допоміжного обліку.

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає дослідження її загального складу та змін з часом, детальний розгляд прострочених боргів за різними видами продукції та послуг, оцінку якості дебіторської заборгованості (ймовірності погашення), аналіз відносних показників (частка заборгованості в активах, оборотність дебіторської заборгованості) та оцінку ефективності кредитної політики підприємства.

З метою проведення детального аналізу дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, яка становить найбільшу частку в загальній сумі поточної дебіторської заборгованості, пропонується використовувати аналітичні таблиці. Цей інструмент дозволить систематизувати вихідні дані, згрупувати їх за різними критеріями та розрахувати необхідні показники для оцінки структури, динаміки та загального стану заборгованості.

«Кредитна політика підприємства, яка визначає умови надання кредитів покупцям, має значний вплив на рівень дебіторської заборгованості. Її основна мета – забезпечити оптимальний баланс між збільшенням обсягу продажів та мінімізацією ризиків неповернення боргів.

При оцінці ефективності управління кредитною політикою необхідно враховувати такі критерії, як: термін кредитування, сума кредиту, вартість позики (включаючи відсотки та комісії) та систему знижок, що надається за певних умов оплати.

Оцінюючи ефективність управління дебіторською заборгованістю, ми прагнемо досягти таких цілей: збільшення обсягів реалізації продукції, оптимізації рівня заборгованості та забезпечення своєчасної оплати за поставлені товари, роботи та послуги»[1].

Заключний етап аудиту передбачає всебічний аналіз зібраних аудиторських доказів, виявлення порушень та розбіжностей, інформування

керівництва про результати перевірки. На підставі проведеного аналізу аудитор формулює висновки та оформляє їх у вигляді аудиторського звіту.

Ми пропонуємо нову концепцію аудиту дебіторської заборгованості, яка відрізняється від традиційних підходів. Вона передбачає чіткий поділ аудиторської перевірки на окремі етапи, систематичний контроль якості виконаних процедур та виділення аналітичних процедур в окремий, самостійний етап.

Протягом усіх етапів аудиту дебіторської заборгованості здійснюється детальний аналіз кожного з якісних характеристик фінансової звітності, а саме: існування дебіторської заборгованості, права власності на неї, повнота відображення, правильність оцінки, відповідність облікових даних реальному стану справ та належне розкриття інформації у звітності.

Запропоновані концептуальні основи аудиту дебіторської заборгованості є цінним інструментом для аудиторів як зовнішніх, так і внутрішніх. Завдяки їм можна оптимізувати процес аудиту, підвищити його якість та отримати більш релевантні результати для керівництва та інших користувачів фінансової звітності.

2.3. Організація та методика аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві

На ПАТ «Укрпластик» контроль за дебіторською та кредиторською заборгованістю передбачає обов'язкову перевірку правової сторони договірних відносин. Мета такого контролю – забезпечити відповідність умов договорів як внутрішнім нормативним документам підприємства, так і вимогам чинного законодавства. Зокрема, перевіряється:

Чи відповідає зміст договору нормативно-правовим актам України?

Чи правильно оформлений договір, тобто чи містить він усі необхідні реквізити (строки виконання, умови оплати, відповідальність сторін тощо)?

Ефективний контроль за дебіторською заборгованістю допомагає підвищити шанси її стягнення та зменшити ризик виникнення безнадійних боргів. Це, в свою чергу, позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. З іншого боку, контроль за кредиторською заборгованістю дозволяє забезпечити безперебійне постачання необхідних ресурсів.

Важливим елементом внутрішнього аудиту розрахунків на ПАТ «Укрпластик» є регулярна інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованості. Вона передбачає перевірку первинних документів та звірку залишків з контрагентами. Це дозволяє оцінити стан заборгованості, своєчасно виявити прострочені борги та вжити необхідних заходів для їх стягнення.

Мета контролю кредиторської заборгованості полягає у своєчасному погашенні боргів перед контрагентами, що дозволяє уникнути штрафів та підтримувати позитивну репутацію компанії на ринку.

Таблиця 2.1

Структура дебіторської та кредиторської заборгованості
ПАТ «Укрпластик» (2022-2023 рр.)

Показник	2022 р.		2023 р.		Відхилення		
	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	пит. вазі, %	тис. грн.	відн., %
Дебіторська заборгованість	100	40443	100	30408	-	-10035	-24,81
Розрахунки з іншими операціями	100	40443	100	30408	3,39	-10035	-24,81
Кредиторська заборгованість	100	580659	100	388589	-	-192070	-33,08
Розрахунки із податків і платежів	3,20	28741	4,95	26345	4,81	-2396	-8,34
Розрахунки зі страхування	9,84	125724	21,65	121498	30,89	-4226	-3,36
Розрахунки із заробітної плати	21,44	134135	23,10	147096	-37,45	12961	9,66
Розрахунки з робітниками і службовцями	0,26	794	0,14	1698	-14,04	904	113,85
Розрахунки з іншими операціями	65,26	291265	50,16	91952	-15,10	-199313	-68,43

Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Укрпластик» спрямований на:

забезпечення юридичної чистоти всіх операцій, пов'язаних з виникненням і погашенням заборгованостей;

виявлення причин прострочення платежів та оцінку ризиків непогашення.

своєчасне вжиття заходів для стягнення дебіторської заборгованості та погашення кредиторської;

забезпечення достовірності даних про заборгованість шляхом регулярної інвентаризації та контролю за дотриманням строків позовної давності.

Таблиця 2.2

Інформаційна база та розрахунок показників

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Дебіторська заборгованість (ДЗпоч), грн.	157715	42303	40443
Накопичення ДЗ, грн.	-	-	-
Погашення ДЗ, грн.	115412	1860	10035

Дебіторська заборгованість підприємства характеризується позитивною динамікою: її обсяг зменшується, а розрахунки з дебіторами налагоджені. На відміну від цього, кредиторська заборгованість залишається значною проблемою, хоча спостерігається тенденція до її незначного скорочення.

Отож правильно організований внутрішній контроль за розрахунками забезпечує стабільність фінансового стану підприємства, мінімізує ризики та сприяє його розвитку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення аналізу дебіторської заборгованості підприємства

У повсякденній бізнес-практиці нерідко трапляються випадки, коли оплата за поставлені товари чи виконані роботи відкладається на певний строк. Ця відстрочка платежу призводить до формування дебіторської заборгованості – суми коштів, що підлягають отриманню від контрагентів компанії.

Порядок формування даних про дебіторську заборгованість в бухгалтерському обліку та їх подання у фінансовій звітності регулюється національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість».

Дебіторська заборгованість відображається у формі 1 «Баланс» у складі активів, а також у ф. 5 «Примітки до фінансової звітності», а саме розділ IX «Дебіторська заборгованість» у розрізі строків непогашення.

Первинні документи, що відображають розрахунки з покупцями та замовниками, є основним джерелом даних для моніторингу дебіторської заборгованості.

Для ефективного управління дебіторською заборгованістю, особливо в умовах фінансової кризи, необхідна детальна і актуальна інформація про стан розрахунків з дебіторами. Однак, існуюча система бухгалтерського обліку, хоча й відповідає загальним нормативним вимогам, не забезпечує достатнього рівня деталізації та аналітичності даних. Стандартні форми обліку дебіторської заборгованості, хоча й дають загальне уявлення про її стан, не дозволяють провести глибокий аналіз, необхідний для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Відсутність достатньої інформації про структуру заборгованості, її вік, причини виникнення та інші важливі характеристики ускладнює оцінку ризиків непогашення, прогнозування майбутніх потоків

коштів та розробку ефективних заходів щодо управління дебіторською заборгованістю [13, с.100].

Шляхом аналізу бухгалтерської звітності розраховуються та оцінюються різноманітні показники, що характеризують структуру та динаміку дебіторської заборгованості, зокрема, частка сумнівної заборгованості, період оборотності дебіторської заборгованості та інші [11].

При аналізі фінансової звітності слід звернути особливу увагу на розкриття інформації про дебіторську заборгованість, а саме: перелік основних дебіторів, структуру довгострокової заборгованості, заборгованість пов'язаних сторін, деталізацію статті «інша дебіторська заборгованість», методику формування резерву сумнівних боргів та структуру поточної дебіторської заборгованості за строками непогашення.

Для визначення резерву сумнівних боргів підприємство класифікує дебіторську заборгованість за строками непогашення та встановлює для кожної групи коефіцієнт сумнівності, який розраховується на основі історичних даних про безнадійні борги. Величина резерву визначається шляхом множення суми заборгованості кожної групи на відповідний коефіцієнт. При списанні безнадійних боргів резерв зменшується, а якщо резерву недостатньо, різниця відображається як додаткові витрати. Відшкодовані раніше списані борги збільшують інші операційні доходи.

Борги, які точно не будуть повернені, списуються з обліку як втрати і негативно впливають на фінансовий результат. Водночас, доходи, отримані заздалегідь, але які стосуються майбутніх періодів, не включаються до доходів поточного періоду, а відносяться до доходів майбутніх періодів.

«Ефективне управління дебіторською заборгованістю є фундаментальним принципом фінансового здоров'я підприємства. Від того, наскільки швидко компанія перетворює свої продажі на готівку, залежить її здатність фінансувати поточну діяльність, інвестувати в майбутнє та забезпечувати стабільність бізнесу. Затягування з погашенням дебіторської заборгованості може призвести до дефіциту оборотних коштів, ускладнити виконання зобов'язань перед

кредиторами та постачальниками, а також обмежити можливості для розширення бізнесу. З іншого боку, надмірно жорстка кредитна політика може відштовхнути клієнтів і призвести до втрати ринкової частки. Тому, для досягнення оптимальних результатів необхідно знайти баланс між забезпеченням ліквідності та стимулювання продажів [15, с. 4].

Глибокий аналіз дебіторської заборгованості є ключем до успішного управління фінансами підприємства. Він не лише дозволяє оцінити поточний стан справ, але й спрогнозувати майбутні тенденції та розробити ефективні стратегії для покращення фінансових результатів. Завдяки детальному дослідженню, описаному в таблиці 3.1, можна виявити приховані резерви, оптимізувати кредитні умови та знизити ризики, пов'язані з непогашенням заборгованості.

Таблиця 3.1

Методика аналізу дебіторської заборгованості

Показники	Алгоритм розрахунку	Джерело інформації	Напрямок позитивних змін
Коефіцієнт обігових коштів	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф. № 2, р. 2000	Збільшення
	Обігові кошти	Ф. № 1, р. 1165	
Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2, р. 2000	Збільшення
	Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 1 (р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155)/2	
Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів	Дебіторська заборгованість	Ф. № 1 р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155	Зменшення
	Поточні активи	Ф. № 1 р. 1195	
Коефіцієнт покриття дебіторської заборгованості	Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 1 (р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155)/2	Зменшення
	Чистий дохід від реалізації	Ф. № 2, р. 2000	
Період погашення дебіторської заборгованості	360 / Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості		Зменшення

Джерело [15]

Дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок відстрочки платежів за реалізовані товари чи послуги, є важливим елементом оборотних активів підприємства. Однак, її надмірний рівень може призвести до "заморожування" оборотних коштів, ускладнити виконання поточних зобов'язань та знизити ліквідність компанії. З іншого боку, недостатня дебіторська заборгованість може свідчити про надто обережну кредитну політику, що може обмежити обсяги продажів.

Значна частка безнадійної дебіторської заборгованості в Україні суттєво впливає на фінансовий стан підприємств. Неможливість своєчасно отримати оплату за надані товари та послуги, а також складність оцінки та списання безнадійної заборгованості призводять до спотворення фінансової звітності та ускладнюють прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Крім того, існуюча законодавча база не забезпечує достатніх гарантій для захисту інтересів кредиторів.

Існуюча система обліку дебіторської заборгованості має ряд суттєвих недоліків:

недостатня деталізація, нормативні документи не вимагають детального розподілу дебіторської заборгованості за видами, термінами погашення та іншими важливими критеріями.

відсутність гнучкості, стандартні форми обліку не дозволяють адаптувати систему обліку до специфічних потреб підприємства.

обмежені можливості для аналізу, відсутність детальної інформації ускладнює проведення аналізу вікової структури заборгованості, оцінку якості дебіторської заборгованості та виявлення проблемних дебіторів.

недостатня інтеграція з іншими системами обліку, облік дебіторської заборгованості часто ведеться ізольовано від інших облікових систем, що ускладнює отримання комплексної картини фінансового стану підприємства.

необхідність сегментації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості. Об'єднання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в одному регістрі (журналі 3) не дозволяє проводити детальний аналіз кожного

виду заборгованості окремо. Оскільки ці види заборгованості мають різну природу, терміни погашення та вплив на фінансовий стан підприємства, їх облік повинен здійснюватися в різних регістрах для забезпечення більшої точності та деталізації інформації.

недостатньо досліджено питання обліку сумнівних боргів та резерву на їх покриття, особливо в контексті узгодження бухгалтерського та податкового обліку [18, с. 12].

Списання простроченої дебіторської заборгованості є складним процесом, який тісно пов'язаний з формуванням податкової бази. Від того, наскільки правильно та своєчасно буде здійснено списання, залежать фінансові результати підприємства. Тому особливої уваги потребує розробка ефективних методів обліку та аналізу дебіторської заборгованості.

Для цього потрібно: впровадити метод класифікації заборгованості за термінами непогашення, що дозволить більш точно оцінити ймовірність непогашення кожної категорії дебіторів.

стимулювати своєчасну оплату, застосування методу надання знижок за дострокову оплату сприятиме швидшому поверненню коштів.

посилити контроль за дебіторською заборгованістю, регулярна інвентаризація та формування резерву дозволять своєчасно виявляти проблемні дебіторів та вживати необхідних заходів.

розширювати клієнтську базу, збільшення кількості клієнтів знизить залежність від окремих дебіторів та розподілить ризики.

впроваджувати ліміти на дебіторську заборгованість, встановлення обмежень на загальний обсяг заборгованості та заборгованість окремих клієнтів дозволить контролювати рівень ризику.

посиливати контроль за дебіторами, регулярний моніторинг стану розрахунків з дебіторами, зокрема простроченої заборгованості, дозволить своєчасно виявляти проблемних клієнтів.

збалансовувати дебіторську та кредиторську заборгованість, збалансування цих двох показників забезпечить фінансову стабільність підприємства»[15].

Незважаючи на світову популярність факторингу як ефективного інструменту фінансування, в Україні цей ринок розвинений недостатньо. Відсутність чітких правил та стандартів обліку факторингових операцій стримує його впровадження. Для стимулювання розвитку факторингу необхідно розробити відповідну законодавчу базу та створити сприятливі умови для роботи факторингових компаній.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю є одним з ключових факторів успішної діяльності будь-якого підприємства. Регулярний аналіз стану розрахунків з клієнтами дозволяє своєчасно виявляти проблемні дебіторів, оцінювати ризики непогашення заборгованості та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню ліквідності підприємства, зниженню витрат на управління дебіторською заборгованістю та покращенню фінансових результатів. Для забезпечення ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно створити систему обліку, яка б надавала детальну інформацію про стан розрахунків з дебіторами, дозволяла виявляти проблемні аспекти та оцінювати ризики. Це дозволить своєчасно вживати необхідних заходів для покращення ліквідності підприємства та зниження витрат на управління дебіторською заборгованістю.

3.2. Напрями удосконалення організаційно-методичних засад аудиту дебіторської заборгованості

Зростання фінансової самостійності українських підприємств та їх активна інтеграція в глобальну економіку обумовлюють необхідність безперервного забезпечення виробничого процесу оборотними активами.

«Однак, сучасні тенденції в платіжно-розрахункових відносинах, зокрема, уповільнення платежів, призводять до виникнення дебіторської заборгованості, що потребує всебічного дослідження.

Законодавство України передбачає дворівневу систему контролю за дебіторською заборгованістю: державний контроль та незалежний аудит. Законом «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» визначено основні принципи та порядок здійснення незалежного фінансового аудиту.

Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість - це сума грошей, яку підприємство очікує отримати від своїх боржників. Для того, щоб визнати цю суму активом, необхідно бути впевненим, що гроші будуть отримані, і їхню суму можна точно визначити.

Аудит дебіторської заборгованості дозволяє ідентифікувати ризики, пов'язані з її непогашенням, та розробити ефективні стратегії управління дебіторською заборгованістю, що сприяє підвищенню ліквідності активів підприємства. П(С)БО 10 встановлює вимоги до оцінки дебіторської заборгованості на різних етапах її облікового циклу.

Аудит дебіторської заборгованості спрямований на оцінку правильності та повноти відображення в обліку та фінансовій звітності інформації про розрахунки з дебіторами, а також на виявлення можливих ризиків, пов'язаних з непогашенням дебіторської заборгованості.

«Аудиторська перевірка дебіторської заборгованості включає в себе такі етапи:

- підтвердження існування дебіторської заборгованості;
- оцінку її якості за встановленими критеріями;
- перевірку документального оформлення операцій з дебіторами;
- аналіз облікових записів та правильність використання рахунків бухгалтерського обліку;
- контроль за перенесенням залишків дебіторської заборгованості при зміні форми балансу;

перевірку правильності розрахунків та оцінки дебіторської заборгованості;

обґрунтованість її списання»[13, с. 22].

Ефективна система внутрішнього контролю за розрахунками сприяє зміцненню договірної дисципліни, підвищенню відповідальності працівників за своєчасні розрахунки, скороченню дебіторської заборгованості та, як наслідок, покращенню фінансового стану підприємства.

Несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості є однією з найбільших загроз для фінансового стану підприємства, оскільки вона призводить до зменшення ліквідності, ускладнює виконання поточних зобов'язань та обмежує можливості для інвестування. Тому оптимізація управління дебіторською заборгованістю є важливим елементом загальної стратегії фінансового оздоровлення підприємства.

Визнання дебіторської заборгованості безнадійною та її списання з балансу здійснюється за умови закінчення строку позовної давності та відсутності реальних перспектив її погашення.

«П(С)БО 10 визначає порядок створення та використання резерву сумнівних боргів. Згідно з цим стандартом, резерв створюється виключно для дебіторської заборгованості, яка виникла в результаті реалізації товарів (робіт, послуг) на умовах відстроченої оплати. Тобто, якщо підприємство надало товар або послугу в кредит і існує ймовірність того, що боржник не поверне кошти, то підприємство зобов'язане створювати резерв сумнівних боргів.

Наявність векселів, як забезпечення дебіторської заборгованості, не виключає ризику непогашення боргу. Тому, для більш об'єктивного відображення фінансового стану підприємства, необхідно оцінювати як векселі, так і іншу дебіторську заборгованість за їхньою чистою реалізаційною вартістю, тобто з урахуванням можливих втрат від непогашення.

Відповідно до вимог П(С)БО 10, для векселів, щодо яких існує сумнів щодо їх погашення в строк, необхідно створити резерв сумнівних боргів. Розрахунок резерву здійснюється за одним із двох методів: методом прямого

віднесення до резерву суми, яку підприємство не очікує отримати, або методом застосування відсотка до суми дебіторської заборгованості»[6, с. 262].

Згідно з податковим законодавством, безнадійною може бути визнана дебіторська заборгованість, щодо якої існують об'єктивні обставини, що унеможливають її погашення. До таких обставин відносяться: закінчення строку позовної давності, відсутність у боржника майна, непереборна сила тощо.

Одним із пріоритетних напрямків фінансової політики підприємства є мінімізація ризиків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати заходи щодо попередження виникнення сумнівних боргів, а також розробляти ефективні стратегії їх стягнення. Серед таких стратегій можна виділити реструктуризацію заборгованості, включаючи конвертацію боргу в акції.

Оскільки чинна облікова політика містить певні недоліки, необхідно внести до неї зміни. Зокрема, слід уточнити порядок обліку окремих об'єктів та розробити нові розділи. Особливої уваги потребує питання оцінки дебіторської заборгованості, оскільки від правильності такої оцінки залежить достовірність фінансової звітності підприємства.

Необхідно детально описати порядок формування резерву сумнівних боргів, зокрема вказати, що обрано один із методів, передбачених П(С)БО. Також слід навести розрахунки та обґрунтування вибору конкретного методу.

Для оптимізації облікового процесу необхідно розробити графік документообігу, який забезпечить своєчасне надходження первинних документів до бухгалтерії та сприятиме підвищенню ефективності бухгалтерського обліку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження наукової літератури показало, що трактування поняття «дебіторська заборгованість» в економічній науці є неоднозначним. З огляду на різноманітність наукових підходів та сучасні умови господарювання, ми пропонуємо наступне визначення: дебіторська заборгованість – це документально підтверджена сума коштів, яку підприємство має отримати від своїх контрагентів за здійснені господарські операції. Оцінка дебіторської заборгованості є індивідуальним процесом, який залежить від її виду та умов розрахунків. Виникнення дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом, зумовленим ризиками, притаманними будь-яким господарським відносинам.

Проведене нами дослідження показало, що в економічній літературі відсутня єдина точка зору щодо мети аудиту дебіторської заборгованості. Оскільки розрахункові операції суттєво впливають на фінансовий стан підприємства, якісний аудит дебіторської заборгованості є необхідним для забезпечення достовірності, повноти та відповідності законодавству інформації, що надається користувачам фінансової звітності.

Аналіз проведеного дослідження дозволяє зробити висновок про необхідність вдосконалення системи звітності щодо дебіторської заборгованості. Запропонована нами зведена звітність забезпечить керівництво повною та оперативною інформацією про стан розрахунків з дебіторами, що є необхідним для проведення якісного аналізу фінансового стану підприємства.

Проведене дослідження обліку дебіторської заборгованості в ПАТ «Укрпластик» виявило надмірну уніфікацію облікових процедур, що призвело до недотримання потреб керівництва в отриманні повної та оперативної інформації про стан розрахунків з дебіторами. А саме, з наявних облікових документів неможливо отримати деталізовані дані про структуру дебіторської заборгованості за видами товарів, строки погашення та інші суттєві характеристики.

На основі проведеного дослідження рекомендується вдосконалити інформаційне забезпечення обліку дебіторської заборгованості шляхом розробки зведеного реєстру реалізації товарів. Цей реєстр повинен містити детальну інформацію про кожну операцію продажу, включаючи назву покупця, найменування товару, кількість, ціну, дату продажу та інформацію про оплату.

Наступним кроком є формування зведеної відомості на основі даних реєстру реалізації товарів. Така відомість може бути використана як для внутрішніх аналітичних цілей, так і для зовнішньої звітності, зокрема для заповнення журналу-ордера №6, таблиці 3.

У сучасних ринкових умовах значна дебіторська заборгованість підприємства призводить до зниження ліквідності активів, погіршення фінансової стійкості та неефективного використання оборотних коштів. Облік дебіторської заборгованості є необхідним інструментом для моніторингу її стану та розробки ефективних заходів управління.

Запропонована концепція аудиту дебіторської заборгованості базується на логічній послідовності п'яти взаємопов'язаних етапів: планування, фактична перевірка, основний етап, аналітичні процедури та заключний етап. Кожен етап має чітко визначені цілі та завдання, які реалізуються за допомогою спеціальних аудиторських процедур. Особливу увагу приділено етапу планування, на якому розробляється загальний план та програма аудиту, а також використанню аналітичних процедур на заключному етапі. Крім того, в роботі систематизовано основні показники, які дозволяють оцінити стан, динаміку та якість дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість є невід'ємним елементом господарської діяльності підприємства, який суттєво впливає на його фінансовий стан. Значне зростання дебіторської заборгованості може свідчити як про неефективну кредитну політику, так і про збільшення обсягів продажів. Однак, водночас, воно може сигналізувати про ризики неплатоспроможності окремих дебіторів. Зменшення дебіторської заборгованості може бути наслідком як успішної роботи з дебіторами, так і скорочення обсягів продажів.

Тривала прострочення дебіторської заборгованості призводить до дефіциту оборотних коштів, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємства та може обмежити його можливості для інвестування та розвитку.

Ефективне управління грошовими потоками передбачає оптимізацію дебіторської заборгованості, тобто мінімізацію її обсягів та забезпечення своєчасної оплати боргів клієнтами. Це завдання є одним з ключових для забезпечення фінансової стабільності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березянюк Т., Осадчук О. Удосконалення методів менеджменту, адміністрування та стратегічного управління розвитком людського ресурсу. Економіка та суспільство. 2022. № 43.
2. Верланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Ю. Ю. Верланов. 2-ге вид. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.
3. Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту : навч. посіб. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 128 с.
4. Гевлич Л. Л. Облік у бюджетних установах : навч. посіб. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 184 с.
5. Гринько Т. В., Настиченко Ю. В. Теоретичні засади стратегічного управління людським капіталом підприємства. Економічний простір. 2021. № 176. С. 53–57.
6. Жигалкевич Ж. М., Кам'янська О. В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 214 с.
7. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 20.06.2024 р. № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
8. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 03.09.2024 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
9. Кравченко О., Кобець Т. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. Економіка та суспільство. 2021. № 25.
10. Краєвський В. М., Колісник О. П., Гуріна Н. В. [та ін.] Фінансовий облік : навч. посіб. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 616 с.
11. Мамонтова Н. А., Корнійчук Т. С. Особливості обліку дебіторської заборгованості за національними і міжнародними стандартами. Наукові записки

Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Острог : Вид-во НаУОА, 2021. № 21(49). С. 115–119.

12. Мулик Т. О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. Агросвіт. 2022. № 9–10. С. 69–78.

13. Назаренко О. В., Лукаш Т. В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. Агросвіт. 2021. № 12. С. 15–21.

14. Паянок Т. М., Савченко А. М., Морозюк А. М. Загальна оцінка фінансового стану підприємства: теоретичні та практичні підходи. Економіка та держава. 2020. № 12. С. 88–94.

15. Паянок Т., Савченко А. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства за допомогою економіко-математичних методів. Науковий вісник. 2017. № 3. С. 27–32.

16. Пінчук Т., Стефанович Н., Кумейко А. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації. Економіка та суспільство. 2023. № 47.

17. Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 31. С. 201–212.

10. Степаненко О. І. Аналіз дебіторської заборгованості, її вплив на фінансовий стан та ділову активність підприємства. Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. пр. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2022. Вип. 2. С. 116–125.

19. Степаненко О. І. Інтерпретація обліково-економічної категорії «фінансові результати», їх класифікація. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2022. Вип. 41. С. 112–117.

20. Таран-Лала О., Сухорук К. Особливості стратегічного управління підприємством. Економіка та суспільство. 2021. № 25.

21. Шевченко Н. В., Мельник С. І. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 224 с.